

*О.Є. Барабаш,
аспірантка
(Академія адвокатури України)
(Науковий керівник доцент О.Ю. Кашинцева)*

Юридичні особи як сторони авторського договору

Ключові слова: *суб'єкт авторського права, авторський договір, автор, фізична особа, юридична особа, сторона авторського договору.*

В умовах ринкової економіки в Україні кожна компанія при здійсненні господарської діяльності тією чи іншою мірою використовує об'єкти інтелектуальної власності, у тому числі ті з них, що відносяться до авторського права. Навіть ті компанії, основними видами діяльності котрих не є наукова, художньо-літературна або мистецька діяльність, можуть стати суб'єктами авторських правовідносин. Такі відносини між суб'єктами господарювання щодо використання об'єктів авторського права регламентуються особливим видом договорів, що регулюють порядок створення і використання об'єктів авторського права відповідно до норм чинного законодавства України. Договірне регулювання таких відносин відповідає інтересам обох сторін, адже в будь-яких правовідносинах обидві сторони є зацікавленими.

Наявність автора як первинного суб'єкта авторського права (володільця немайнових та майнових прав на твір) ставить під сумнів можливість укладання авторського договору між юридичними особами. Така думка підсилюється позицією, що існує у юридичній літературі, згідно з якою однією із сторін авторського договору завжди є фізична особа — автор або його правонаступник чи інша

особа, яка має авторське право, крім випадків, коли суб'єктом авторського права може виступати юридична особа, яка стала правонаступником автора за спадкоємством. Якщо ж обидві сторони в договорі є юридичними особами, то такий договір слід вважати підрядним, а не авторським [4, 404]. Проаналізуємо цю позицію, відповідивши на такі питання: 1) чи можуть бути суб'єктами авторського права юридичні особи? 2) чи можуть бути сторонами авторського договору юридичні особи? 3) на підставі яких документів здійснюється передача прав на об'єкти авторського права між юридичними особами?

Українське законодавство за загальним правилом визнає лише автора первинним суб'єктом, якому належить авторське право. Автором може бути лише фізична особа, адже об'єкт авторського права створюється в результаті творчої діяльності людини, тобто не може бути створений через штучний інтелект. Суб'єктами авторського права можуть бути також спадкоємці авторів та особи, яким автори чи їх спадкоємці передали свої авторські майнові права, при цьому під “особою” Закон України “Про авторське право і суміжні права” (надалі — Закон) визначає фізичну або юридичну

особу [3]. Таким чином, будь-які особи, які не є авторами твору, можуть стати суб'єктами авторського права внаслідок правонаступництва, тобто переходу прав і обов'язків від однієї особи до іншої, у тому числі і за договором. Закон передбачає можливість переходу майнових прав автора та інших осіб, які мають виключне авторське право у спадщину. Чинне цивільне законодавство встановлює, що спадкоємцем за заповітом можуть бути як фізичні, так і юридичні особи.

Юридична особа може стати суб'єктом авторського права на підставі укладеного з автором або із спадкоємцем (яким може бути, як було з'ясовано, юридична особа) договору (йдеться про видавництва, театри, кіностудії та інші організації, що займаються використанням творів) [7, 475]. Ймовірно, що в умовах сьогодення таким суб'єктом може стати не лише юридична особа, що займається в своїй діяльності виключно використанням авторських творів, а й та, для якої таке використання носить разовий, несистематичний характер, про що йтиметься далі.

За певних умов суб'єктом авторського права визнається роботодавець. Майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудової угоди, належать працівнику, який створив такий об'єкт, та юридичній або фізичній особі, де працює за сумісництвом, якщо інше не встановлено договором.

Отже, по-перше, юридична особа може бути суб'єктом авторського права і в той же час як суб'єкт авторського права вона є похідною від прав фізичної особи (автора) на об'єкт авторського права, і, по-друге, юридичні особи-суб'єкти авторського права набувають таких прав на підставі закону та на підставі договору.

Юридична особа-суб'єкт авторського права може делегувати свої права на використання твору іншій юридичній особі.

Цей намір вона може реалізувати через делегування суб'єктом авторського права (тут і надалі під суб'єктом авторського права йтиметься про юридичну особу) прав по використанню твору зацікавленій особі. До того ж в Законі йдеться про так звану "іншу особу, яка має авторське право". Що це за особа, Закон не визначає, але припустимо, що такими особами можуть бути роботодавці (які наділені авторським правом за наявності певних умов), юридичні особи (які наділені авторським правом на підставі договору). Закон встановлює, що така особа може передати (відчужити) свої майнові права на твір будь-якій іншій особі повністю чи частково, після чого ця особа стає суб'єктом авторського права. Передача майнових прав "іншій особі, яка має авторське право", оформляється авторським договором. Проаналізувавши ці норми, можна дійти таких висновків:

1) так звана "інша особа, яка має авторське право", може передати свої майнові права на твір третій особі на підставі авторського договору;

2) якщо припустити, що такою "іншою особою, яка має авторське право", є юридична особа, а зацікавленою особою, яка має намір отримати такі права, є також юридична особа, то очевидно, що обома сторонами авторського договору можуть бути юридичні особи.

За загальним правилом використання твору будь-якою особою допускається виключно на основі авторського договору, за винятком встановлених Законом випадків вільного використання творів. В Законі йдеться про такі способи розпорядження суб'єктом авторського права майновими правами: передача (відчуження) майнових прав та передача права на використання твору. При цьому таке розпорядження майновими правами оформляється авторським договором, який, в свою чергу, законодавець поділяє на: 1) авторські договори про передачу (відчуження) майнових прав (ст. 31 Зако-

ну); 2) авторські договори про передачу прав на використання твору, які, в свою чергу поділяються на авторські договори про передачу виключного права на використання твору та авторські договори про передачу невиключного права на використання твору (ст. 32 Закону); 3) авторські договори замовлення (ч. 6 ст. 33 Закону). Таким чином, відносини з передачі (відчуження) авторського права та відносини з передачі прав на використання твору регламентуються різними статтями Закону. Розглянемо згадані договори більш детально.

Текст Закону не містить визначення “авторського договору”, регламентації авторського договору присвячується всього чотири статті. Згідно із Законом передача майнових прав автора (чи іншої особи, яка має авторське право) оформляється авторським договором. Жодного згадування про авторський договір не містить і чинний Цивільний кодекс України (надалі — ЦК), який визначає такі види договорів про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності: ліцензія на використання об’єкта права інтелектуальної власності, ліцензійний договір, договір про створення на замовлення та використання об’єкта права інтелектуальної власності, договір про передачу виключних майнових прав інтелектуальної власності, інший договір про розпорядження виключними правами інтелектуальної власності [10]. Таким чином, ЦК встановлює, що передача прав на об’єкти інтелектуальної власності, в тому числі і авторського права здійснюється на підставі ліцензійного договору, згідно з яким одна сторона (ліцензіар) надає іншій стороні (ліцензіату) дозвіл на використання об’єкта права інтелектуальної власності (ліцензію) на умовах, визначених за взаємною згодою сторін з урахуванням вимог, визначених ЦК і іншим законом.

В деяких країнах в галузі авторського права використовується термін “ліцензія”, яка традиційно розуміється

як дозвіл, що надається автором або іншим власником авторського права (ліцензіаром) особі, що використовує твір (ліцензіату) використати його у виді і на умовах, погоджених між ними [1, 577] (як бачимо, таке визначення ліцензії схоже із визначенням, наведеним в ЦК). Очевидно, що законодавець пішов по аналогії з авторським правом зарубіжних країн, не розмежовуючи типи договорів щодо об’єктів авторського права, з одного боку, та об’єктів права промислової власності, з іншого [9, 7]. Така позиція законодавця не вносить ясності в регулювання договорів, що укладаються в сфері інтелектуальної власності, а навпаки, спричиняє додаткові незручності. Закон містить норми про дозвіл на використання твору, але в той же час йдеться про те, що такий дозвіл надається автором або іншою особою, якій належить авторське право на підставі авторського договору. Таким чином, якщо буквально розуміти норми Закону, вбачається, що авторський договір містить дозвіл на використання твору. Тоді виникає питання: авторський договір — це договір про передачу майнових прав або договір про надання дозволу на використання твору, тобто ліцензійний договір?

Для того, щоб окреслити сутність авторського договору, слід визначити поняття авторського договору.. Як вже згадувалось, законодавство України не містить визначення авторського договору, те саме стосується і російського законодавства про авторське право. О.А. Підпригора дає таке визначення: за авторським договором автор передає або зобов’язується створити і в установленій договором строк передати свій твір замовникові для використання обумовленим договором способом, а замовник зобов’язується здійснити або почати використання твору [6]. А.П. Сергєєв вважає, що за авторським договором автор передає або зобов’язується передати набувачу свої права на використання твору в межах і на умовах, узгоджених

сторонами [8]. В.Л. Мусіяка визначає авторський договір як договір, що регулює цивільно-правові відносини, які складаються у процесі створення і використання численних об'єктів авторського права і суміжних прав [5].

Вбачається, що всі визначення авторських договорів є схожими, оскільки містять умову про надання автором дозволу іншій особі на використання твору. Називаючи договір “авторським”, не слід ототожнювати його назву з розумінням того, що однією із сторін такого договору є автор. В той же час предметом такого договору є весь комплекс прав авторського договору — виключні або невиключні права на використання твору. Отже, авторський договір — це договір, за яким автор чи інша особа, яка має авторське право, передає чи створює твір та передає майнові права на такий твір іншій особі.

Слід звернути увагу, що Господарський кодекс України (надалі — ГК) серед об'єктів прав інтелектуальної власності в сфері господарювання виділяє такі: винаходи і корисні моделі, промислові зразки, сорти рослин і породи тварин, торгові марки (знаки для товарів і послуг), комерційне (фірмове) найменування, географічне позначення, комерційна таємниця, комп'ютерні програми, інші об'єкти, передбачені законом [2]. Очевидно, що серед об'єктів прав інтелектуальної власності в сфері господарювання законодавець окремо не виділяє об'єкти авторського права, перелік яких міститься в Законі про авторське право, але норма “інші об'єкти, передбачені законом” дає можливість припустити, що, по-перше, перелік, визначений ч. 1 ст. 155 ГК не є вичерпним, і, по-друге, під час здійснення господарської діяльності суб'єкти господарювання можуть фігурувати як суб'єкти авторського права та врегульовувати свої відносини згідно з чинним авторським законодавством.

У разі передачі (відчуження) майнових прав, йдеться про відчуження

авторських майнових прав суб'єктом авторського права іншій особі шляхом вчинення угоди купівлі-продажу, дарування та інших угод, передбачених чинним законодавством [6]. ЦК не містить заперечень щодо вчинення такого акту, а встановлює, що предметом договору купівлі-продажу можуть бути майнові права, причому до такого договору застосовуються загальні положення про купівлю-продаж, якщо інше не випливає із змісту або характеру таких прав (ч. 2 ст. 656 ЦК), предметом договору дарування можуть бути майнові права, якими дарувальник володіє або які можуть виникнути у нього в майбутньому (ч. 2 ст. 718 ЦК). В цьому випадку під передачею авторських прав розуміється цивільно-правове відчуження і виникає питання щодо вимог, які ставить законодавець щодо форми та змісту таких договорів. Адже Закон містить вимоги лише щодо авторського договору про передачу прав на використання твору (ч. 2 ст. 33 Закону), а авторському договору про передачу (відчуження) майнових прав присвячена ст. 31 Закону, в якій щодо змісту такого договору лише сказано, що він має містити майнові права, що передаються. Отже, при укладанні таких договорів сторони мають керуватися Законом, чинним ЦК та ГК, при цьому враховуючи можливість укладання змішаних договорів, тобто договорів, що містять елементи різних договорів. Наприклад, якщо сторони укладають договір купівлі-продажу майнових прав, то за Законом такий акт можливо вчинити на підставі авторського договору, але з урахуванням норм ЦК про вчинення договору купівлі-продажу.

Ст. 32-33 Закону регламентують форму, зміст та види авторських договорів про передачу прав на використання твору. Авторським договором замовлення присвячена ч. 6 ст. 33 Закону та ст. 1112 ЦК. Одним із таких договорів є видавничий договір, за яким автор або інша особа, яка має авторське право,

передає твір для видання чи перевидання, а видавництво зобов'язується розглянути поданий твір, у разі схвалення випустити в світ і сплатити авторську винагороду, тобто це угода про умови видання твору [6]. Такою “іншою особою, яка має авторське право”, може бути роботодавець, якому належить право на використання твору і який, в свою чергу, може передати видавництву виключні або невиключні права на використання твору.

Авторський договір замовлення — це договір, за яким автор або інша особа, яка має авторське право, зобов'язується створити твір відповідно до умов цього договору і передати його замовнику. Не випадково зазначено, що однією із сторін договору може бути саме інша особа, тобто юридична особа. Прикладом таких правовідносин є договір художнього замовлення. Часто такі договори мають такий суб'єктний склад: з однієї сторони це художні майстерні, художні спілки або товариства, які діють в інтересах автора, а з іншої сторони — це різноманітні організації, які виступають замовником твору образотворчого мистецтва [6].

Компанії, що безпосередньо зв'язані з використанням об'єктів авторського права — кінокомпанії, звукозаписні фірми, книжкові видавництва тощо — мають усвідомити важливість укладання грамотних договорів про використання об'єктів авторського права. Юридичні особи, що стикаються з використанням авторського права час від часу, не завжди приділяють належну увагу до захисту своїх майнових прав, не підозрюючи навіть про те, що авторські права в тій чи іншій ситуації взагалі-то фігурують, можуть бути делегованими і, відповідно, використаними. В такій ситуації може опинитися будь-яка компанія, яка замовляє надання певних послуг або виконання робіт в іншій компанії, а також компанія, яка в своїй діяльності використовує музичні твори шляхом їх публічного виконання. Візьмемо, наприклад, договори про надання рекламних послуг.

Виготовлення та розміщення рекламних матеріалів замовника, безумовно, є послугою. Але використовуючи результати робіт (послуг), здійснених щодо таких договорів, замовник використовує рекламні ролики (аудіовізуальні твори), ескізи, будь-які плакати, постери, банери, макети, що можуть містити зображення, фотографічні зображення, музикальні твори тощо. Всі перераховані твори є об'єктами авторського права, тому будь-який підрядний договір, що, на перший погляд, може здаватися простою угодою сторін, в інтересах обох сторін має бути доповнений положеннями про авторські права. Більшість компаній так і роблять, вписуючи в такі договори положення про те, що виконавець гарантує наявність та дотримання прав авторів у відношенні наданої замовнику рекламної продукції (під рекламною продукцією слід розуміти вищеперераховані об'єкти авторського права), а всі питання та претензії, які можуть виникати з боку третіх осіб під час використання виконавцем об'єктів авторського права підлягають вирішенню безпосередньо замовником. В більшості випадків передається невиключне авторське право на використання творів. Але ж згадаємо ст. 32 Закону, згідно з якою використання твору будь-якою особою допускається виключно на основі авторського договору, а ст. 33 Закону містить норму щодо суттєвих умов авторського договору. Виникає питання: чи може бути будь-який договір підряду визнаний недійсним з причини відсутності в ньому всіх умов щодо об'єктів авторського права (реklamних матеріалів, наприклад)? Звісно, що ні, адже ЦК дозволяє сторонам укладати договори, що містять елементи різних договорів (змішаний договір). Коли йдеться про замовлення певних робіт, надання послуг у певній сфері, доцільніше в даному випадку укладати два договори: один — договір підряду на виконання певних робіт (надання послуг), другий — авторський договір про передачу прав

на використання творів, які створюються (розробляються, виконуються) на підставі договору підряду з урахуванням положень авторського права. Тоді не виникне питань щодо розмежування договору підряду і авторського договору.

Авторське право є передумовою процесу розвитку. Безперечно, що основною функцією авторського права є збільшення культурної спадщини людства. Єдиним способом досягнення такої мети є право авторів чи інших осіб, які мають авторське право, дозволяти і тим самим контролювати використання своїх творів іншими особами. Авторське право асоціюється не лише зі створенням літературних, художніх і наукових творів, але і з їх поширенням і використанням різноманітними компаніями. Для деяких з них авторські договори — це їх бізнес, для інших — це доповнення до бізнесу. Але в будь-якому випадку відсутність професійно складених договорів для

них — це можлива передумова збитків і серйозних неприємностей. Протириччя між нормами Закону і ЦК наводять авторів, інших осіб, що мають авторське право, та потенційних користувачів авторських прав на роздуми і не дають можливості чітко усвідомити, яким чином слід оформити відносини з приводу передачі майнових прав. Не зрозумілою залишається ідея законодавця, який визначав в новому ЦК поняття ліцензійного договору, і чому чинний ЦК не містить визначення авторського договору, а також чим відрізняється ліцензійний договір на використання об'єктів авторського права від авторського договору. В умовах інтенсивного використання об'єктів авторського права в господарській діяльності, з метою нормального розвитку авторського права, укладання угод в сфері авторського права доцільніше було б узгодити такі розбіжності в чинному законодавстві.

Список літератури:

1. Всесвітня організація інтелектуальної власності — Основи інтелектуальної власності. — Київ: Видавничий дім “Ін Юре”, 1999.
2. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 18. — Ст. 144.
3. Закон України “Про авторське право і суміжні права” // Відомості Верховної Ради України — 1994. — № 13. — Ст. 64.
4. Мельник О.М. Цивільно-правова охорона інтелектуальної власності в Україні. Дис ... д-ра юрид. наук. — Харків, 2004.
5. Мусіяка В.Л. Авторские договоры. — Киев: УМКВО, 1988. — 84 с.
6. Підпригора О.А., Святоцький О.Д. Право інтелектуальної власності. Академічний курс. — Київ: Видавничий дім “Ін Юре”, 2004. — 670 с.
7. Святоцький О.Д. Інтелектуальна власність в Україні: правові засади і практика. — Київ: Видавничий дім “Ін Юре”, 1999.
8. Сергеев А.П. Право інтелектуальної власності в Російській Федерації: Підручник, 2-ге видання, Москва: ТК Велбі, видавництво Проспект, 2004. — 267 с.
9. Стройко Ірина. Авторський договір: поняття, умови, форма // Юридичний журнал — 2003 — № 5.
10. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 40. — Ст. 356.

РЕЗЮМЕ

В условиях глобализации рыночной экономики отношения субъектов в сфере авторского права приобретают новые масштабы и объем. В статье предпринимается попытка проанализировать субъектный состав правоотношений в сфере авторского права. В результате анализа специальной литературы и украинского законодательства, регламентирующего авторское право, делается вывод, что правоотношения в области авторского права характерны для любой сферы хозяйствования, а сторонами авторского договора могут быть два юридических лица.

SUMMARY

In the condition of globalization of the market economy, the relations of the entities in the sphere of copyright acquire the new scope and dimension. In the article the author made the attempt to analyze the subject composition of the copyright legal relationship. Basing upon the analysis of the special literature and the Ukrainian legislation on copyright, the author came to the conclusion that the copyright legal relationship is characteristic for the economic sphere wherein two legal entities may be parties of the copyright contract. The article does not represent the final stage of the analysis of the legal relationship between the legal entities in the sphere of the copyright law, since the author intends to proceed with research of the problem of the acknowledgement of the legal entities as parties of the copyright contract drawing upon the special literature and the legislation of the countries where the copyright law is more developed.

*Рекомендовано кафедрою
цивільного, господарського права та процесу*

Подано 28.09.06